

เทศน์อบรมฆราวาส ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๓

การปกครองรักษาตน

วันนี้เป็นวันที่มีโอกาสอย่างยิ่งในบรรดาวันทั้งหลายที่ผ่านมา รู้สึกวันนี้เป็นวันที่มีโอกาสเต็มทีนับแต่เริ่มออกเดินทางมา เป็นโอกาสในการแสวงบุญตลอดมาจนกระทั่งถึงบัดนี้ ของท่านนักแสวงบุญทั้งหลาย

คำว่าบุญ ท่านทั้งหลายคงพอทราบได้ เป็นสิ่งที่โลกต้องการทั้งคนและสัตว์ตลอดมา ไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลงเหมือนความนิยมอย่างอื่น สิ่งอื่นทั้งหลายนั้นมีการนิยมเป็นยุคเป็นคราว แล้วเปลี่ยนแปลงกันไปเรื่อยๆ ส่วนความนิยมในคำว่าบุญนี้ไม่ว่าสัตว์ไม่ว่าบุคคล ไม่ว่าชาติชั้นวรรณะใด มีความมุ่งหวังกันตลอดมาทั้งอดีต ปัจจุบันและอนาคตไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อความรู้สึกยังมีอยู่ภายในตัวของบุคคลและสัตว์นั้น ๆ แต่ควรทราบตามภาษาไทยของเราที่แยกออกไปจากบุญ ซึ่งก็เป็นภาษาไทยคำหนึ่งแล้ว เพื่อทราบความหมายในคำว่าบุญนี้ให้ชัดเจน สมกับว่าเป็นสิ่งที่เรามุ่งหวังอย่างแท้จริงนั้นคืออะไร

คำว่าบุญนี้จึงหมายถึงความสุขโดยตรง จะเป็นความสุขทางกายหรือทางใจ เป็นสิ่งที่โลกต้องการด้วยกัน ไม่มีจิตใจเปลี่ยนแปลงในความปรารถนา ซึ่งความสุขนี้เป็นสิ่งที่โลกต้องการเสมอมา ความสุขทางกายอย่างหนึ่ง ความสุขทางใจอย่างหนึ่ง รวมแล้วมีสอง กายสบายเราก็อยู่สงบ ใจสบายเราก็เรียกว่าเป็นสุขนั่นเอง

สาเหตุที่จะให้เกิดเป็นความสุขขึ้นมาจากทางกายทางใจ ต้องมีการขวนขวาย มีการระมัดระวังรักษา อย่าให้ข้าศึกมาทำลายความสุขทั้งสองประเภทนี้ได้ ที่ท่านนักใจบุญทั้งหลาย อุตส่าห์สละเวล่ำเวลาหน้าที่การงาน และทรัพย์สมบัติมากน้อยด้วยใจจริงของตน มาสู่สถานที่นี้ก็ดี หรือในการบำเพ็ญบุญทั่ว ๆ ไปก็ดี ชื่อว่าเป็นต้นเหตุแห่งการแสวงบุญ คือความสุขอย่างแท้จริง ถูกต้องตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ทรงสอนมาแล้ว นี่เป็นทางที่ถูกที่ดี เป็นทางที่ชุ่มเย็นแก่จิตใจเรา

บุญนี้ได้มากน้อย เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาทั้งนั้น ได้มากเท่าไรก็ไม่เหลือเพื่อไม่เพื่อเหมือนอย่างอื่น ๆ เป็นสิ่งที่สัตว์โลกปรารถนาโดยทั่วกัน แม้ท่านที่ถึงวิมุตติพระนิพพาน ก็ยังต้องมีธรรมชาติอันหนึ่งที่โลกทั้งหลายพอทราบกันได้ในทางสมมุติว่า ประมัญสุฯ ท่านยังมีความสุขอย่างยิ่งที่นอกสมมุติอยู่ภายในใจท่าน

ฉะนั้น เมื่อเราทราบแล้วว่า บุญคือสิ่งที่โลกต้องการ เราผู้หนึ่งในนามของโลก
 ทั่วๆ ไป จึงพยายามทำความสนใจและชวนชวายเป็นทางบุญให้เกิดขึ้นโดยสม่ำเสมอ จน
 ตลอดอายุขัยวัยสิ้นสุด

คนไม่มีบุญ สัตว์ไม่มีบุญ เป็นบุคคลและสัตว์ที่อาภัพมาก เกิดมากับโลกเขาแม้
 วันคืนปีเดือนยังคงเส้นคงวายุ่ตามธรรมดา ก็รู้สึกว่ามันปีเดือนนั้นยืดยาวมาก
 อยากให้มีดีให้แจ่มเสียดโดยเร็วเพราะทนต่อความทุกข์ความทรมานไม่ได้ นี่แหละการ
 ขาดบุญคือความสุข มีแต่ความทุกข์ทรมานทางกายทางใจบีบบังคับอยู่ตลอดมา วันคืน
 ปีเดือนจึงเป็นเหมือนกับยืดยาวจนเหลือประมาณ ความอาภัพบุญยังต้องแบกบาปทรมาน
 กองทุกข์ไม่มีประมาณ ทั้งนี้ก็เพราะความเชื่อตัวเองเกินไปเป็นสาเหตุให้รับเคราะห์
 กรรม

โลกก็กลายเป็นโลกแคบ ถ้างทุกข์ได้เข้าบีบคั้นร่างกายและจิตใจของคนและ
 สัตว์รายใดแล้ว อะไรๆ ก็ไม่เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา ไม่เป็นที่เจริญตาเจริญใจทั้งนั้น โลก
 ก็แคบเข้ามา แต่วันคืนปีเดือนรู้สึกว่ายืดยาวมาก ชีวิตนี้ก็รู้สึกว่ายืดยาวไปด้วยในเวลา
 คับขันเช่นนั้น เพราะความสนใจอยากให้พ้นจากทุกข์ที่กำลังเหยียบย่ำทำลายอยู่เวลา
 นั้น บางรายก็อยากตายไปเสียในขณะนั้น เพื่อจะได้พ้นจากทุกข์ที่กำลังบีบบังคับอยู่
 เวลานั้น ทุกข์ต้องทำให้จิตเรคิดได้ต่างๆ เพราะอำนาจของทุกข์นี้เป็นของรุนแรงมาก
 แม้แต่สัตว์ก็กลัว ไม่ว่าแต่มนุษย์เราเลย

การสร้างเครื่องป้องกันทุกข์ จึงมีหลักวิชา มีอุบายวิธีที่จะสร้างให้ถูกต้องดีงาม
 โดยไม่สร้างความทุกข์ให้ตัวเองและชนทุกข์ให้คนอื่น คือไม่เหยียบย่ำทำลายคนอื่นเพื่อ
 การสร้างความสุขให้ตนเองอันเป็นทางที่ผิด พระพุทธเจ้าจึงได้ประกาศสอนธรรมอัน
 เป็นแนวทางที่ถูกต้อง ที่เรียกว่า สวากุขาโต ภควตา ธมฺโม แปลว่า คำสั่งสอนอันเป็น
 เครื่องชี้แนวทางเดินของชีวิตทั้งปัจจุบันและอนาคตแก่บรรดาสัตว์นั้น พระองค์ท่านได้
 ตรัสไว้ชอบทุกสิ่งทุกประการแล้ว ไม่มีส่วนบกพร่อง นี่เป็นทางเดินอันราบรื่นดีงาม
 สม่ำเสมอและชุ่มเย็นแก่ผู้ดำเนิน คือประพฤติปฏิบัติตามทางที่พระองค์ทรงประกาศ
 สอนไว้ ดังเราท่านทั้งหลายได้บำเพ็ญและปฏิบัติตามสวากุขาธรรมนั้นตลอดมา

เช่น กฐินทานที่เราได้บำเพ็ญมาเป็นประจำจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ก็เป็นการดำเนิน
 ตามหลักสวากุขาธรรมที่พระพุทธเจ้าสอนไว้แล้วทั้งนั้น นี่เป็นทางที่ถูกที่ดี เป็นทางชุ่ม
 เย็นทั้งผู้ที่ให้ทาน ทั้งผู้รับทานจากเรา พุฒทั่วๆ ไปก็ว่า ทั้งผู้ให้ผู้สงเคราะห์ ทั้งผู้รับการ
 สงเคราะห์ เราจะสงเคราะห์มนุษย์ด้วยกันก็ตาม สงเคราะห์หรือให้ทานแก่สัตว์ก็ตาม
 สัตว์ก็ไม่เป็นภัย เราก็ไม่เป็นโทษ ต่างคนต่างมีความสุขความเย็นใจยิ้มแย้มแจ่มใสทั่ว
 หน้ากัน

เราได้รับความสุขเพราะการสงเคราะห์ผู้อื่นในทางน้ำใจ ด้วยความรู้สึกซาบซึ้งในจิตใจว่า ตนมีวาสนาพอจะให้คนอื่นหรือสัตว์อื่นได้อาศัยความสุขความร่มเย็นจากตน สัตว์หรือคนก็ตามรายที่ได้รับการสงเคราะห์จากเราก็มีความดีอกดีใจ ว่าเท่าที่ตนได้รับความสุขมานี้จากท่านผู้นั้น ๆ สงเคราะห์ มีจำนวนมากน้อยเพียงไรก็ต้องระลึกกันไม่หลงลืมอย่างง่ายตาย เพราะไม่ใช่เป็นสิ่งที่จะหลงลืมได้ง่าย ๆ จึงจะลืมเสียไม่ได้ เพราะเป็นทานที่ให้ความร่มรื่นทั้งสองฝ่าย เรียกว่าทานบารมี

ทานนี้เป็นความจำเป็นสำหรับโลกเราที่อยู่ร่วมกัน จะเว้นเสียไม่ได้ เพราะเป็นพื้นฐานแห่งชีวิตความเป็นอยู่ซึ่งเกี่ยวเนื่องระหว่างกันและกัน กว้างแคบไม่มีประมาณ ต้องอาศัยทานเป็นเครื่องเชื่อมโยงถึงกัน ถ้าไม่มีทานแล้ว โลกมนุษย์ต้องแตกทรวงตัวอยู่ไม่ได้

ทานจึงเป็นเหมือนกับสิ่งมั่นคงในการก่อสร้างต่าง ๆ จะเป็นสร้างบ้านสร้างเรือน ตึกรามบ้านช่องโรงพักโรงแรมอะไรก็ตาม ถ้าไม่มีสิ่งมั่นคงเป็นหลักยึดไว้แล้ว บ้านเรือนนั้น ๆ ก็ย่อมไม่แน่นหนามั่นคง อาจพังทลายลงได้ไม่อ้างกาล โลกจะมีความปักแผ่นแน่นหนามั่นคงเพียงไร ต้องอาศัยการสงเคราะห์ซึ่งออกจากความเมตตาและความเห็นอกเห็นใจกันเป็นรากฐานสำคัญ สิ่งที่จะนำมาสงเคราะห์ก็ย่อมเป็นไปเองเพราะใจเป็นผู้บงการ ทานจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะปฏิบัติต่อกัน โดยไม่นิยมว่าเป็นนักบวชและฆราวาส ตลอดสัตว์ทั้งหลายย่อมมีต่อกันอยู่เสมอ แต่ไม่ได้ให้ชื่อว่าเขาให้ทานกันเฉย ๆ เมื่อแปลแล้วก็คือการให้ นั่นแล

ทานะ แปลว่าให้ พุทให้ทราบกันอย่างชัด ๆ ก็คือการให้นั่นเอง จะให้ด้วยวัตถุให้ด้วยการอบรมสั่งสอน ให้โดยวิธีใดเพื่อความรู้ความเข้าใจ เพื่อผู้อื่นได้รับความสุขจากการให้ของตน เรียกว่าทานทั้งนั้น ทานวัตถุ คือให้ด้วยวัตถุสิ่งของ ให้ทางความรู้ ความฉลาด คือให้การอบรมสั่งสอน ให้อุบายแนวทางอะไรก็แล้วแต่ จัดว่าทานทั้งนั้น ทานจึงเป็นเรื่องใหญ่โตประจำโลก ถ้าขาดทานเสียเมื่อใด โลกก็ตั้งอยู่เป็นปักแผ่นแน่นหนาไม่ได้ แม้ที่สุดในครวเรือนเดียวกันที่อยู่ด้วยกันมา ก็ต้องอาศัยสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานของครอบครัวนั้น ๆ ไม่มีนี่เป็นพื้นฐาน โลกหรือครอบครัวจะเป็นไปไม่ได้

นอกจากการกระทำของเราที่ได้บำเพ็ญลงไปด้วยวัตถุไทยทานเหล่านี้แล้ว ผลที่แสดงอยู่ในปัจจุบันและอนาคต ย่อมเป็นไปได้ด้วยความราบรื่นชื่นใจทั้งสองฝ่ายเพราะอำนาจแห่งทานนี้ ทานเป็นที่จะให้คนอื่นไปเสียจนหมดสิ้นไม่มีอะไรเหลือติดตัว แต่ผลแห่งทานย่อมสะท้อนย้อนกลับมาเป็นคุณสมบัติของผู้นั้น จะไปที่ไหน อยู่ที่ใดไม่อดอยากขาดแคลน เพราะอำนาจแห่งทานบารมีที่ตนได้เคยสร้างไว้ เข้ามาเป็นสมบัติภายในสถิตอยู่กับใจ กลายเป็นแม่เหล็กดึงดูดจิตใจผู้อื่นให้เกิดความชื่นชมยินดีไม่มีใครรัง

เกียจ ผู้มีใจกว้างด้วยการให้ทานจึงสมบูรณ์พูนผลตลอดกาลสถานที่ ภาวกำเนิดที่เกิดที่อยู่ ไม่ขัดสนจนทรัพย์ อาภัพญาติมิตรเพื่อนฝูงและสมบัติทั้งปวง

เราจะจำได้ก็ตาม จำไม่ได้ก็ตาม ไปเกิดในภพใดชาติใดก็ตาม นิสัยคนที่มีทานประจำใจย่อมเป็นผู้มีอริยาศัยกว้างขวาง ไม่คับแคบตีบตัน ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว คนมีนิสัยเช่นนี้แม้จะไปเกิดเป็นสัตว์เพราะวิบากกรรมบางประเภทพาให้เป็นไปก็ตาม นิสัยนี้ย่อมไม่เปลี่ยนแปลงเพราะอยู่กับใจ ถึงร่างกายจะเปลี่ยนแปลงไป แต่จิตใจนั้นจะไม่เปลี่ยนแปลงไปจากนิสัยเดิมของตนเลย เป็นสัตว์หรือเป็นมนุษย์มักมีบริษัทบริวารเพื่อนฝูงมากเสมอ ทั้งนี้เพราะอำนาจแห่งทานการสงเคราะห์หากดิ่งดูดีให้มีมาเอง

การที่จะให้ทานได้แต่ละอย่างๆ ตั้งแต่เล็กแต่น้อยจนมากมายก็ต้องออกจากใจที่เคยสั่งสมคุณธรรมเหล่านี้โดยสม่ำเสมอมีกำลัง จนกลายเป็นคนมีอริยาศัยกว้างขวาง แม้จะอดอยากขาดแคลนจนถึงขั้นจำเป็นจริงๆ ก็พอเป็นไปได้ หากมีผู้ช่วย หากมีผู้อุทิศ หากมีผู้เห็นใจ หากมีผู้เมตตาสงเคราะห์ช่วยเหลืออยู่นั้นแล เพราะเชื่อเดิมแห่งความเสียสละมีอยู่ภายในใจ จะเกิดในชาติใดภพใด อำนาจแห่งทานบารมีนี้ย่อมส่งเสริมไม่ให้อดอยากขาดแคลน นอกนั้นยังเป็นเครื่องสนับสนุนจิตใจเราให้หลุดพ้นจากทุกข์ไปได้ด้วยอำนาจแห่งทานด้วย เพราะเป็นส่วนหนึ่งของคุณงามความดีทั้งหลายมีศีลภาวนาเป็นลำดับ

ฉะนั้น นักปราชญ์ทั้งหลายจึงสอนแล้วสอนเล่า ให้โลกทั้งหลายประพฤตินในธรรมประเภทนี้เป็นพื้นฐาน จากนั้นก็สอนเรื่องศีล เรื่องภาวนาไปตามลำดับ ดังท่านแสดงไว้ในอนุพุทธพิภพภาพัฏฐการ แปลว่าการกล่าวธรรมเครื่องอบรมชักพอกจิตใจของผู้ศึกษาอบรมไปโดยลำดับ นับแต่ชั้นหยาบ ชั้นกลาง ขึ้นไปจนถึงขั้นสูงสุดคือวิมุตติพระนิพพาน

ในข้อที่ว่า เป็นนิสัยอยู่ภายในจิต เพราะอำนาจแห่งการบำเพ็ญมาโดยสม่ำเสมอ นี้ จะเห็นตัวอย่างจากพระพุทธเจ้าของเรา ในคราวเป็นพระเวสสันดร ได้ทรงให้ทานเสียทุกสิ่งทุกอย่าง จนชาวเมืองเขาไม่พอใจ ถ้าพูดตามภาษาของเราก็เรียกว่าเขาขับไล่พระองค์ออกจากเมือง จากความเป็นพระเจ้าแผ่นดินเสีย กลัวบ้านเมืองจะล่มจม เพราะพระองค์เป็นผู้หนักในการให้ทานตามพระอริยาศัยที่เคยเป็นมาอย่างนั้น

พระองค์ไม่ขัดข้อง เขาขับไปที่ไหนก็ไป แต่ไม่ทรงละการให้ทานตามพระอริยาศัย หรือนิสัยของพระองค์ที่เคยบำเพ็ญมาดั้งเดิม แม้จะไปอยู่ในป่า ไม่มีสิ่งใดบริจาทานเหมือนอย่างแต่ก่อน มีเพียงกัณฑา-ชาลีเท่านั้น ก็ยกให้ทานแก่พราหมณ์ไป เพราะมีเท่านั้น ไม่มีอะไรที่จะให้ทาน มีเพียงสองกัณฑา-ชาลี ก็ให้ทานไปอย่างไม่อาลัยเสียตาย ที่นี้ก็เหลือแต่พระนางมัทรี เทพนิมิตบันดาลเป็นพราหมณ์มาทูลขอนางมัทรี

อีก ก็ทรงยกให้อย่างพอพระทัยอีก เพราะมีเท่านั้น ไม่มีอะไรจะให้ท่าน สมบัติเงินทองอะไรไม่มี เพราะถูกเขาขี้หนึ่ไปจากบ้านจากเมืองไปอยู่ในป่า จะมีอะไร เพียงอัตภาพร่างกายจะเป็นไปกับอาหารวันหนึ่งๆ ก็แทบจะเป็นไปไม่ได้อยู่แล้ว เครื่องเสวยประจำวันในป่าที่ประทับอาศัย ก็มีเพียงหัวเผือกหัวมันเท่านั้น อดบ้างอึดบ้างก็ทรงทนเอา

เราคิดดูก็น่าสลดสังเวช กษัตริย์ทั้งองค์สละออกจากตำแหน่งเป็นกษัตริย์ กลายเป็นคนขอทานขึ้นมาทันทีทันใด จะเป็นคนขอทานก็ไม่ทราบว่าจะไปขอทานที่ไหน เป็นคนอนาถาเราดี ๆ นี้เอง ทรงหาเผือกมันตามป่าตามรกมาเสวย ท่านได้รับความทุกข์ยากลำบากขนาดไหน เพียงนี้กวาดภาพดูก็รู้

แม้เช่นนั้นพระทัยที่เต็มเปี่ยมด้วยการให้ทาน การเสียสละ ยังไม่ปรากฏว่าบกพร่องที่ตรงไหน ใครจะขออะไร พระองค์ประทานให้ทั้งนั้น ขอลูกให้ลูก ขอเมียให้เมีย หรือใครจะมาขอพระเนตรหรือดวงหทัย พระองค์ก็ทรงไม่อาลัย พร้อมทั้งจะยกให้อยู่เสมอ นี่ก็เพราะอำนาจแห่งการเสียสละที่เคยเป็นมาภายในพระทัยของพระองค์นั่นเอง จนกลายเป็นนิสัยขึ้นมาดังที่รู้ๆ เห็นๆ กันอยู่กันตามตำรา ทรงยอมปฏิบัติตามที่เขาตำหนิทุกอย่าง เขาจะให้อยู่ก็อยู่ เขาให้หนีไปที่ไหนก็ไป แต่การให้ทานไม่ยอมลดละไม่ยอมแก้ไข ไม่ยอมปฏิบัติตามใคร ปฏิบัติตามพระเวสสันดรพระองค์เดียวเท่านั้นว่าเป็นนัก คือหนักให้ทาน นี่คือความเคยฝึ่งนิสัยมาแล้วแต่ดั้งเดิม จึงได้ยกทานขึ้นเป็นหลักสำคัญ ในหลักศาสนามีทานนี้เป็นฐานสำคัญ

รวมแล้วคุณงามความดีที่เกิดขึ้นจากการให้ทานนี้ ก็สำเร็จขึ้นเป็นบุญ มีความสุข ความเจริญก็เพราะอำนาจแห่งบุญ การรักษาศีลก็เพื่อบุญคือความสุข การให้ทานก็เพื่อบุญคือความสุข การเจริญภาวนาก็เพื่อบุญคือความสุข ซึ่งสัตว์โลกทั้งหลายต้องการตลอดมา

ดังนั้น จึงขออนุโมทนากับบรรดาท่านทั้งหลายที่เป็นนักใจบุญ ได้อุทิศส่ำห้ำเพี้ยตลอดมาไม่หยุดยั้ง และยังมีความอบอุ่นในใจว่า ท่านทั้งหลายยังไ้จะปล่อยวางกุศลเหล่านี้ไม่ได้ จะต้องปฏิบัติเป็นลำดับไปจนชีวิตหาไม่ เพราะนี่เป็นรากฐานของจิตใจอย่างแท้จริงที่จะพาเราอยู่เราไป ไปมีความสุขความเจริญเพราะอำนาจแห่งการสร้างคุณดีใส่ตัวเอง นี่เรียกว่าการรักษาตัวเองด้วยความปลอดภัยไว้ทุกข์ทั้งปัจจุบันแลอนาคต

ชาติภพนั้น ปัจจุบันนี้เรามีชาติมีภพ อดีตต้องเคยเป็นผู้เคยมีชาติมีภพมาแล้ว และอนาคตกาลข้างหน้าที่จะผ่านมา ชีวิตนี้จะผ่านไปเพื่ออนาคต ก็จำต้องสืบภพชาติต่อไปอีกจนถึงแดนแห่งพระนิพพาน อันเป็นที่ยุติภพชาติทั้งหมดทั้งมวล นั่นคือแดนสิ้นสุดปัญหาโดยประการทั้งปวง การท่องเที่ยวในวัฏสงสารของเราต้องมีด้วยกันทุกคน

เมื่อเช่นนั้นความดีซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่จำต้องอาศัยยึดเหนี่ยวเกาะเกี่ยว หรือเป็นที่พึ่งในภพชาตินั้น ๆ ต้องเป็นของจำเป็นเช่นเดียวกับชีวิตของเรา

ชีวิตมีอยู่หาความสุขไม่ได้ก็เป็นโมฆะ ไม่มีคุณค่าอันใดกับชีวิตนั้น ๆ เราไม่ต้องการเป็นผู้หมดคุณค่าในชีวิตโดยไม่มีความสุขเครื่องอาศัยเลย แต่เราเป็นผู้หวังคุณค่าแห่งชีวิตที่เต็มไปด้วยความสุขความสมหวัง เราจึงสร้างคุณงามความดีไว้เพื่อตนซึ่งเป็นทางที่ถูก เป็นความคิดชอบ เพื่อความปลอดภัยหรือต้านทานสิ่งที่ไม่ดีอันจะทำลายตน การสร้างคุณงามความดี จะยากบ้างลำบากบ้างให้ถือว่าเป็นงานสร้างตัวเอง คือสร้างตัวเองด้วยความดี สร้างตัวเองให้มีความสุขความเจริญ สร้างหลักสร้างฐานสร้างความมั่นคง สร้างความอบอุ่นแก่จิตใจ ต้องใช้ความพยายามโดยสม่ำเสมอ ผลคือความผาสุกเย็นใจจะเป็นสมบัติอันพึงหวังของเรา

เวลาจำเป็น จิตใจจะไม่คิดอะไรมากไปกว่าคิดหาที่พึ่ง อันนี้เป็นหลักสำคัญที่เราจะต้องคิดไว้ด้วยกันทุกคน เมื่อถึงคราวจนตรอกไม่มีเครื่องช่วยบรรเทา ย่อมจะจมโดยถ่ายเดียว ซึ่งนำหวาดเสียวมาก เวลาไม่ร้อน เครื่องป้องกันแดดก็ไม่จำเป็น เวลายังไม่หนาว เครื่องป้องกันหนาวก็ไม่จำเป็น เวลาไม่หิวกระหาย อาหารหวานคาวที่เราเคยอาศัยมาก็ไม่จำเป็น แต่เมื่อเกิดความจำเป็นดังที่กล่าวมานี้ จิตต้องประหวัดถึงเครื่องป้องกันทันที พอร้อนปรากฏขึ้น ต้องประหวัดถึงเครื่องป้องกัน หนาวเกิดขึ้นจิตก็ต้องประหวัดถึงเครื่องป้องกัน ความหิวกระหายเกิดขึ้น ต้องคิดถึงอาหาร จะอยู่อย่างเย็นใจเหมือนเวลาไม่จำเป็นย่อมไม่ได้

เวลาความจนตรอกจนมุมของชีวิตจิตใจจะเข้ามาถึงจริง ๆ เรายะลิกถึงอะไรนี้เป็นหลักสำคัญ ต้องระลึกถึงคุณงามความดีที่เราเคยสร้างมามากน้อย ว่ามีมากน้อยเพียงไรหรือไม่มี นั่นเป็นเวลาสำคัญมากสำหรับเรา เพราะทุกรูปทุกนามจะต้องถึงความจำเป็นเช่นนั้นด้วยกัน เราจึงพยายามสร้างเพื่อตัวเองไว้เสียแต่บัดนี้ เหตุการณ์ทำนองนั้นจะไม่เกิดขึ้นแก่เรา จะผาสุกสบายตายเป็นสุข

จิตใจที่เคยชินต่อสิ่งใด ย่อมระลึกถึงสิ่งนั้นทันที จิตใจที่เคยสร้างแต่บาปแต่กรรม เวลาจนตรอกจนมุม ใจคิดหาทางดีไม่มีเพราะตนไม่ได้สร้างไว้ ก็ประหวัดไปถึงแต่บาปแต่กรรม พอตายลงไปก็เป็นไฟเผาไปที่เดียว นรกอเวจีจะมีหรือไม่มีก็เห็นเป็นไฟอยู่กับผู้นั้น เพราะผลที่เกิดขึ้นย่อมเกิดขึ้นจากผู้ทำ จะว่านรกอเวจีเป็นผู้มาให้โทษใส่กรรมก็ไม่ได้ ความให้โทษให้คุณเป็นเรื่องของเราเป็นผู้สร้างขึ้นเอง

เราเกิดมาไม่ได้ตั้งใจจะมาสังหารตนหรือทำลายตน ด้วยการทำชั่วซ้ำลามากอันเป็นพินเป็นไฟเผาตัว แต่เราต้องการมาส่งเสริมตัวเอง จึงต้องสร้างคุณงามความดีไว้เป็นที่พึ่งที่เกาะที่อาศัย เวลาจำเป็นจำใจ จิตจะได้ยึดได้เกาะ ไม่คว้าน้ำเหลวเปลวไฟมา

เผาตัว พอระลึกถึงบุญบั้ง ใจยิ้มแย้มแจ่มใสอบอุ้นทันที เพราะเราเคยสร้างไว้จนติดจิตติดใจติดนิสัยสันดานอยู่แล้ว ระลึกเมื่อไรก็เห็นเมื่อนั้น เพราะสร้างอยู่ทุกวันทุกคืนจนเป็นความเคยชินกับใจ ระลึกเมื่อไรก็เจอเมื่อนั้น ไม่ต้องรอเวลาเวลาเหมือนราษฎรไปศาลไปที่ทำการต่างๆ หาเจ้าทนาย กว่าจะได้พบแต่ละครั้งๆ แทบเป็นแทบตาย ใครๆ ก็เข็ดไปตามๆ กัน

แม้ร่างกายจะแตกสลายไปก็เป็นธรรมดาของธาตุของขันธ์ จะต้านทานไว้ไม่ได้ เพราะเรื่องนี้เป็นคตินิยามอันเป็นเรื่องใหญ่โตประจำสัตว์สังขาร ไม่มีใครสามารถต้านทานไว้ได้ ต้องปล่อยไปตามสภาพของเขา แต่สิ่งที่เป็นสมบัติของเรา ไม่มีใครและสิ่งใดจะมาแย่งชิงได้นั้นคือบุญ อันเป็นความสุข ความอบอุ่นจิตใจ ที่เกิดขึ้นมาจากการสร้างบุญของเราเอง

เวลานี้เรากำลังสร้างบุญ สร้างเครื่องระลึก สร้างเครื่องเกาะยึดแก่จิตใจ จะถึงคราวจนตรอกไม่จนตรอกไม่สำคัญ ระลึกเมื่อไรมีความเย็นนอกเย็นใจหรืออบอุ่นภายในใจเสมอไป ยิ่งถึงคราวจนตัวมาแล้ว ก็ยิ่งจะเห็นความสำคัญของใจที่ได้สร้างควมดีไว้เพื่อตนมากน้อยประจักษ์ใจ เพราะความไม่ประมาท

ธรรมดาคนฉลาดย่อมคิดเพื่อตัวเองทั้งปัจจุบันและอนาคตเสมอ เมื่อถึงคราวจำเป็นก็ไปแบบสุคติ คือไปดี มีความสุขความสบาย ภาวโศชาติใดที่จะเป็นสมบัติของตนก็ล้วนแต่เป็นของดีๆ ทั้งนั้น เพราะตนสร้างแต่ความดีไว้ ผลต้องเป็นของดีเสมอไป นี่เป็นทางดำเนินของนักปราชญ์ที่เคยดำเนินมา ได้รับความดีและความปลอดภัยจนผ่านพ้นถึงวิมุตติพระนิพพานมาแล้ว ได้แก่พระพุทธเจ้าของเรา ไม่เคยโกหกปกคลุมแก่สัตว์โลกแม้คำเดียวประโยคเดียว ตรัสคำใดออกมาเป็นคำที่เต็มไปด้วยเหตุด้วยผล เป็นคำที่ถูกต้องดีงาม สมควรที่สัตว์โลกจะประพฤติปฏิบัติให้เกิดผลเป็นที่พึงพอใจ ทุกบาททุกบาทแห่งธรรมที่ทรงแสดง จึงเป็นธรรมที่ถูกเนื้อต้องใจ เป็นธรรมที่ไวใจได้ ไม่มีคำใดที่เป็นคำแสลงหูแสบใจและเป็นภัยเป็นเวรแก่บรรดาสัตว์ที่ปฏิบัติตาม นอกจากจะเป็นสิริมงคลแก่ผู้ดำเนินเท่านั้น ไม่มีทางอื่นใดจะเป็นภัย

เราเองยังมีทางโกหกตนได้ ไม่ต้องว่าคนอื่นจะมาโกหกเรา ตัวเราเองยังสามารถโกหกตนได้ต่อหน้าต่อตา พระพุทธเจ้าไม่มีเลยจะโกหกสัตว์โลก จึงเป็นที่แน่ใจยิ่งกว่าเราแน่ใจในตัวเราเอง ซึ่งเป็นนักโกหกตนเองเรื่อยมาไม่ยอมเห็นโทษ

คำว่าโกหกตนเองหมายถึงอะไร ยกตัวอย่างใกล้ๆ ว่า จะทำสิ่งนั้นก็หาเรื่องมาโกหกว่า อ้อ เดี่ยวทำนั้นเสียก่อนแล้วค่อยทำสิ่งนี้ สุตทำยาก็ไม่ทำ เกล่เกล่ไปเสีย เวลาเคยสวดมนต์ไหว้พระก็หาเรื่องอย่างอื่นมาแก้ตัว แล้วไม่ไหว้พระสวดมนต์เสีย เวลาระลึกอย่างอื่นระลึกได้ คิดหน้าที่การงานเรื่องอะไรๆ คิดได้ แต่พอระลึกถึงเวลาจะหลับ

จะนอนจะไหว้พระสวดมนต์เท่านั้น อ้อ วันนี้รู้สึกไม่ค่อยสบายเสียแล้ว โอกาสไม่ค่อยมี เพราะวันนี้เพียบกับงานมาเต็มแยะแล้ว วันหลังค่อยทำเถอะ แล้วยนอนหลับครอกๆ ติดหมอน ไม่ค้ำนึ่งเข้าสายบ้ายเย็นเลย นี่การโกหกตัวเอง ตื่นขึ้นมา โอ้โฮ วันนี้แยะเสียแล้ว ไม่ได้สวดมนต์เลย เอ้า วันหลังค่อยเอาใหม่นะ วันหลังโกหกอีก นี่เราเคยโกหกตัวเองมาแล้ว อาจารย์เคยโกหกตัวเองมาแล้ว จึงยกเอาเรื่องของตัวออกประจานให้ท่านทั้งหลายฟังอย่างไม่อาย แต่บรรดาท่านผู้ฟังทั้งหลายก็คงไม่เป็นแบบอาจารย์ นี่แสดงเรื่องความโง่ของตัวเองหรือความโกหกตัวเองให้ท่านทั้งหลายฟัง เพื่อได้นำไปพิจารณาว่าอาจมีอาจเป็นแบบเดียวกันนี้อยู่บ้างไม่มากก็น้อย

ส่วนพระพุทธเจ้าไม่ได้มาโกหกโลก แบบเราโกหกเราและโกหกคนอื่น อย่างนี้จึงเป็นที่แน่ใจสำหรับสวากขาตธรรม สมณามที่ว่าตรัสไว้ชอบแล้ว สมจริง ๆ ไม่เช่นนั้นธรรมจะไม่คงเส้นคงวามาถึงทุกวันนี้ บรรดาพระโอวาทคำสั่งสอนของพระองค์จะต้องสลายเป็นอื่นไปนานแล้ว เพราะไม่มีใครนับถือ ทรงสั่งสอนอย่างนี้กลับเป็นไปอย่างนั้น ทรงสั่งสอนอย่างนั้นกลับเป็นไปอย่างนี้ ไม่ตรงตามความจริง คือเหตุกับผลไม่ลงรอยกัน แต่นี่ตรงตามความจริงทุกประโยค ทุกบททุกบาท ทุกวรรคทุกตอน จึงเรียกว่าสวากขาตธรรม หรือ เกวลปริปัญฺณ ปริสุทฺถิ พุทฺทมจฺริยิ ปกาเสสิ บริสุทฺธิบริบูรณฺหิณฺสิ ในการประกาศพรหมจรรย์แก่สัตว์โลกทั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง แลที่สุด

สรุปความในพระโอวาททั้งหมด ย่อมเป็นหลักวิชาธรรมปฏิบัติเพื่อรักษาตัวเรา และเป็นหลักวิชาธรรมแก่โลกเพื่อการรักษาตนซึ่งเป็นหลักใหญ่มาก การปกครองตน การรักษาตนเป็นเรื่องสำคัญ การปกครองคนอื่น มนุษย์ชอบปกครองและชอบปกครองจนเป็นนิสัยนำเกลียด แต่การปกครองตนเองนี้ คนเราไม่ชอบปกครอง ไม่ชอบสนใจดูตัวเองสังเกตตัวเอง การสั่งสอนคนอื่นนั้นชอบ แต่เวลาจะสั่งสอนตน การหักห้ามตนในสิ่งไม่ดี มักเกิดความขัดข้องไม่สะดวกขึ้นมาทุกทิศทุกทางจนก้าวขาไม่ออก นอกจากไม่สนใจอบรมตัวเองแล้ว ยังปล่อยตามบุญตามกรรมไม่นำพา ปล่อยให้เกล็ดโลงไปตามชอกตามมุมแห่งอบายมุขนั้นมีเยอะ จึงเป็นเรื่องยากอยู่ไม่น้อยในการปกครองหรือสั่งสอนตนเพื่อเป็นคนดีมีเหตุมีผล เราชาวพุทธจึงควรพยายามคิดเน้นหนักในจุดนี้ให้มาก จะเป็นคนดีมีหลักมีเกณฑ์ มีข้อบังคับสำหรับตัวเอง ไม่เป็นคนเลื่อนลอย จะเป็นคนดีขึ้นเป็นลำดับไม่อับเฉาเศร้าใจในภายหลัง

คำว่า การปกครองตนนั้น จะนั่งนอนใจอยู่เฉยๆ ไม่ได้ เพราะหน้าที่การงาน ความประพฤติต้องเป็นไปกับกายวาจาใจของเราอยู่เสมอ ทำอย่างไรจะไม่เป็นไปเพื่อความเสียหายแก่ตนและผู้อื่น ทำอย่างไรจะเป็นความเจริญรุ่งเรืองแก่ตนและส่วนรวม ทำอย่างไรจะเป็นผู้ดีมีเหตุมีผล การทำแต่ละอย่างควรมีเหตุมีผลอันถูกต้องดีงามประจำ

ตน ไม่ทำแบบสும்เตา ความประพฤติแต่ละอย่างควรมีเหตุผลเป็นเครื่องรักษาตัวไป ด้วย ความคิดการกระทำแต่ละอย่างหนักไปในทางดีหรือชั่วประการใด ควรนำเหตุผล มาพิสูจน์ตนอยู่เสมอ ชื่อว่าการรักษาตน โดยมากคนเราชอบฝืนตนและทำลายตนอยู่ เสมอ แต่ไม่ได้คิดว่าฝืนตนและทำลายตน จึงมักมีแต่ความบกพร่องเสียหาย หากคันดู ความเป็นสิริมงคลในตัว ก็จะเห็นแต่ความบกพร่องช่องโหว่หมดทั้งตัว ไม่มีสิ่งที่น่าภูมิใจ ตกค้างอยู่บ้างเลย ซึ่งน่าใจกว่าใจหาย คนทั้งคนอยู่ไปด้วยลมหายใจ มิได้อยู่ด้วยสาร คุณพอบอบอุ้มใจบ้างเลย

สมบัติเงินทองมีมาน้อย ถ้าเรารักษาตน ปฏิบัติต่อตนเองไม่ถูก ย่อมหมดไป และกลายมาเป็นข้าศึกต่อเรา คำว่าหมดไปคือหมดไปโดยการจับจ่ายไม่รู้จักประมาณ และไม่สนใจใคร่ครวญว่าสิ่งควรจ่ายหรือไม่ควรจ่าย เอาความอยากเป็นผู้เปิดประตูให้ สมบัติไหลออกชนิดไม่มีวันปิด เปิดอยู่ตลอดเวลา เปิดเพื่อนำออกถ่ายเดียว ไม่ได้เปิดเพื่อนำเข้ามา โดยไม่มีเหตุผลเป็นเครื่องพาให้ปิดให้เปิด เพื่อจับจ่ายใช้สอยมาน้อย มีความจำเป็นหรือไม่จำเป็น นี่คือความไม่สนใจรักษาตน รักษาสมบัติ จึงกลายเป็นการทำลายตนและสมบัติเงินทองไปในขณะเดียวกัน นอกจากนั้น สมบัติยังกลายเป็นยาพิษ สंहารตนอีกด้วย โดยทั่วไปคนมีสมบัติแต่ไม่มีธรรมมักล้มตัวได้ง่าย ดังนั้นสมบัติจึง กลายเป็นเครื่องมือทำลายตนได้อย่างง่ายดาย ผิดกับผู้มีธรรมไม่ล้มตัวย่อมมาก เพื่อนฝูงกาฝากที่คอยดูดเลือดดูดเนื้อแทะกระดูกก็มีมาก ปากอบายมุขเปิดอ้าไม่มีเวลาปิด ถ้าตนไม่สำนึกตัวและปิดเสียเอง

การจับจ่ายนั้น เมื่อจ่ายไปโดยไม่มีเหตุผล จ่ายผิดบ้างถูกบ้างนานๆ ไปก็มีแต่จ่ายผิดๆ พลาดๆ จ่ายเสียๆ หายๆ จ่ายเพื่อทำลายตนไปเรื่อยๆ ความเคยชินต่อนิสัย ที่เคยเป็นเช่นนั้นก็ฝังใจลึกลงทุกที จนกลายเป็นคนไม่มีหลักมีเกณฑ์ จ่ายแบบ สรุ่ยสร้อย ใจก็รั่ว สมบัติก็ไหล ไหลไปเรื่อยๆ จนไม่มีที่ยับยั้ง น้ำถ้าไม่มีแ่งเป็นที่เก็บ บ้าง จะมากเพียงไรก็ต้องไหลหนีไปหมด เมื่อหมดฝนแล้วน้ำก็หมดจากคลองต่างๆ หา ที่อาบดื่มใช้สอยไม่ได้ย่อมเป็นทุกข์ ถ้ามีแ่งเก็บน้ำไว้บ้างก็พอได้ใช้หน้าแล้ง เช่น เขา ทำเขื่อนเก็บน้ำ เป็นต้น

สมบัติเงินทองมีได้หาได้ แต่ถ้าไม่มีที่เก็บ ไม่มีเหตุผลเป็นเครื่องปิดเครื่องเปิด แล้ว สมบัติมีมากเท่าไรก็ไหลออกหมด และยิ่งไหลพัดเราให้เสียไปด้วย จึงควรทราบไว้ แต่ต้นมือว่า การทำตัวดังที่กล่าวนี้คือการทำลายตัวและสมบัติเงินทองให้ล่มจมฉิบหาย ไม่มีชิ้นดีเลย ที่ถูกต้องพยายามรักษาตัวด้วยศีลธรรม ซึ่งเป็นเครื่องค้ำประกันคุณภาพ คุณสมบัติของคนให้จรัสมั่นคงและเจริญรุ่งเรืองทั้งปัจจุบันและอนาคต

การปกครองตนนั้นยาก ต้องบังคับบัญชาตนให้ดำเนินความประพฤติไปตาม ร่องรอยแห่งศีลธรรม สิ่งใดที่ไม่ดีแม้อยากไปก็ไม่ไป ถ้าเหตุผลไม่พร้อมว่าควรไป ต้อง หักห้ามตนทันทีไม่ฝ่าฝืน สิ่งที่ไม่ควรทำแม้อยากทำก็ต้องบังคับตนไว้ นี่เรียกว่าการปก ครองตน คือบังคับในสิ่งที่ไม่ควรไปไม่ควรทำ เปิดทางในสิ่งที่ควรไปควรทำ ในขั้นเริ่ม แรกย่อมเป็นการลำบากในการปกครองตน ยากกว่าปกครองผู้อื่น เพราะเรื่องดีชั่วทั้ง ปวงอยู่ติดกับตัวเราตลอดเวลา ต้องได้สังเกตสอดรู้ตัวเองอยู่เสมอ การปกครองคนอื่น เวลาเขาไม่ฟังคำก็โกรธให้เขา โมโหให้เขา การโกรธให้เขาก็คือเป็นความผิดของตัว ความ โกรธที่เป็นไฟก็เผาตัวยังไม่รู้อีก ตนเองก็ไม่ฟังคำของตัวเอง จะให้ใครมีแก้ไขมาฟังคำของ ตัวเล่า ที่ถูกต้องปกครองตนไปตัวกับการปกครองคนอื่นจึงได้ผลดี แม้เวลาจะโกรธ เขาก็พอทราบความโกรธของตัวเองที่แสดงออก ความโกรธย่อมไม่รุนแรงและพอระงับ กันได้ ถ้ามีธรรมในใจอยู่แล้ว

นี่เราพูดถึงการปกครองทั่ว ๆ ไป แล้วย้อนเข้ามาปกครองจิต เกี่ยวกับธรรมะที่ จะเอาความดีใส่ตนนี่ก็เป็นเรื่องยาก พอจะกำหนด พุทฺโธ ธมฺโม สงฺโฆ เข้าภายในใจ โธ้ย รู้สึกอัดอั้นตันใจไม่อยากคิดไม่อยากว่าพุทฺโธให้เหนื่อยใจ พอเปิดทางให้วิ่งเลยไป เลย ไม่ทราบถึงโลกไหน คิดเรื่องเถลไถลต่างๆ วันยังค่ำก็ได้คืนยังรุ่งก็ได้ ไม่เหน็ด เหนื่อยเมื่อยล้า พอเอาพุทฺโธเข้าไปไม่ได้ใจจะขาด นึกพุทฺโธๆ แล้วใจรู้สึกยังงอขอกล เหมือนกับเอาพริกใส่เข้าไปในปากเด็ก เด็กร้องทันที ใจนี้เป็นอย่างนั้นนะ ใจแสลงใจไม่ ยอยากรับ จึงเป็นวิธีที่ละเอียดมากเกี่ยวกับเรื่องปกครองจิตใจหรือรักษาใจให้มีคุณธรรม ให้มีความดีเป็นความชุ่มชื้นอบอุ่นภายในใจ

เพราะฉะนั้น ผู้หวังสารคุณแก่ตน แม้จะลำบากยากเย็นก็ควรฝึกรบมใจเราให้ คู่กับธรรม มี พุทฺโธ ธมฺโม สงฺโฆ เป็นต้น ให้ใจได้รับความสงบเย็น ถึงคราวจำเป็น จำใจมากกว่าบีบติดมือบีบทันที สุดโตเป็นที่หวังได้ ไม่เสียความหวังอันพึงใจ จิตเมื่อฝึก อบรมให้อยู่ในขอบเขตเหตุผลแล้วย่อมไม่ต้อดึง ไม่ฝ่าฝืนเหตุผลที่ตนเห็นว่าถูกต้อง ชอบธรรมแล้ว จนใจยอมจำนนทุกอย่าง จะทำอะไร จะพูดอะไร ใจยอมเหตุผลที่ควร หรือไม่ควร เชื่อว่าเราปกครองตนได้เป็นขั้น ๆ

ถ้ายังปกครองได้อย่างพระพุทฺธเจ้าและสาวกท่านด้วยแล้วยิ่งดีเยี่ยม ปกครอง ใจจนกลายเป็นใจที่บริสุทธิ์ ทั้ง ๆ ที่แต่ก่อนเคยมีกิเลสตัณหาอาสวะฝังจมอยู่อย่างเต็ม หัวใจ และก่อความวุ่นวายให้ได้รับความทุกข์ร้อนอยู่เรื่อยมา เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นตัวยุ แหย่ก่อความ แต่ชำระซักฟอกได้สะอาดหมดจด ด้วยอำนาจแห่งความเพียรพยายาม กลายเป็นใจที่บริสุทธิ์ขึ้นมา เรียกว่าวิมุตติพุทฺโธที่แท้จริง หมดสิ่งที่เป็นเสี้ยนหนามต่อ

จิตใจแล้ว เรียกว่าปกครองตนได้โดยสมบูรณ์ ประมໍ สุขໍ ไม่ต้องถาม ความสุขอันยอดเยี่ยมมีอยู่กับใจดวงหมดพยศโดยสิ้นเชิงแล้ว

การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควรแก่เวลา ขอทุกท่านได้นำไปพิจารณาเพื่อปฏิบัติปกครองหรือรักษาดนให้เป็นตนที่ไว้ใจได้ ความสุขความเจริญจะเป็นสมบัติของทุกๆ ท่านโดยไม่ต้องสงสัย

จึงขอยุติเพียงเท่านี้